

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 20. do 26. siječnja 2004. godine, donijelo je

ODLUKU

I

Arheološko područje – Kasnoantička bazilika u Oborcima, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. 1033/2 (novi premjer), što odgovara k.č. 1278/4 (stari premjer), upisan u Z.K. uložak broj 1832, K.O. Oborci, općina Donji Vakuf, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina

Nacionalni spomenik čini arheološko područje - ostaci Kasnoantičke bazilike u Oborcima i pokretno naslijeđe pronađeno na arheološkom području koje se nalazi u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, a koje je popisano u inventarnim knjigama nalaza Muzeja.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02.)

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Federacije dužna je osigurati sredstva za izradu i provedbu potrebne tehničke dokumentacije za zaštitu nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika utvrđuje se sljedeće:

I zona zaštite obuhvata prostor definiran u točki I stavak 2. ove odluke. U ovoj zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su samo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite);

- izvršiti čišćenje zidova od raslinja i zemlje koje predstavlja opasnost za strukturu spomenika i onemogućava adekvatnu prezentaciju objekta;

- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe.

II zona zaštite obuhvata k.č. 1032/2, k.č. 1032/3, k.č. 1033/1, k.č. 1032/1, k.č. 1033/3, k.č. 1989, k.č. 1034, k.č. 1039, k.č. 1040. U ovoj zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- zabranjeno je građenje proizvodnih privrednih objekata;

- zabranjeno je odlaganje otpada;

- dopuštena je restauracija, rekonstrukcija i adaptacija objekata koji su postojali prije 1992. godine, interpolacija objekata maksimalne katnosti P+1 (6,5 m visine do krovnog vijenca), maksimalnih horizontalnih gabarita 12 X10 m, sa kosim krovovima maksimalnog nagiba 45 °, pokrivenim crijepom. Detaljni planovi prostornog uređenja i urbanističko-tehnički uvjeti za izgradnju novih objekata moraju sadržavati suglasnost nadležne službe zaštite.

IV

Iznošenje pokretnog naslijeđa iz točke I stavak 3. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stavka 1. ove točke, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini.

Odobrenje u smislu prethodnog stavka daje Povjerenstvo, ukoliko nedvojbeno bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe.

Povjerenstvo u svom rješenju o odobrenju privremenog iznošenja utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat u Bosnu i Hercegovinu, kao i zaduženja pojedinih organa i institucija na osiguranju tih uvjeta i o tome obavještava Vladu Federacije, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

V

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno - planski spisi koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

VI

Svatko, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite, općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra radi provedbe mjera utvrđenih u toč. II - VI ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX

Prema članku V, stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

X

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

**Predsjedateljka Povjerenstva
Ljiljana Ševo**

Broj: 05.2-2-1044/03-3
20. siječnja 2004.godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na temelju Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, članka 2, stavka 1, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8., Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Povjerenstvo je, na sjednici održanoj 01. i 02. srpnja 1999. godine, donijelo odluku o stavljanju arheološkog područja Kasnoantička bazilika u Oborcima, općina Donji Vakuf, na Privremenu listu nacionalnih spomenika, pod rednim brojem 201.

U skladu sa odredbama Zakona, a na temelju članka V, stavak 4. Aneksa 8. i članka 35 Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II - PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Selo Oborci leži uz magistralni put Travnik - Donji Vakuf. Kasnoantička bazilika je sagrađena na manjem uzvišenju lokaliteta Glavica ili Crkvina, u samom središtu sela. Mjesto je izloženo jakim strujanjima zraka i osjetnim

temperaturnim oscilacijama u toku dana.

Povijesni podaci

U rimskom periodu područje je bilo poznato po intenzivnom životu. Kroz Oborke je prolazila rimska cesta iz doline Vrbasa, prema Turbetu i Travniku. Stanovništvo se uglavnom bavilo poljoprivredom i proizvodnjom željeza. Oko 500 metara od bazilike pronađeni su ostaci rimskih zgrada, koji su vjerojatno pripadali nekom poljoprivrednom imanju. Na nekoliko mjesta su nalazišta željezne troske, dva u neposrednoj blizini bazilike.

Arheološki materijal iz jedne grobne komore pronađene u unutrašnjosti bazilike upućuje na zaključak da je područje bilo izloženo kulturnoj, a možda i političkoj predominaciji Istočnih Gota. Skromna oprema bazilike je znak da je služila nekoj seoskoj općini.

Područje je prvi put devastirano 1930. godine, kada su mještani u potrazi za blagom, razorili jugoistočni dio apside i mjesto oltara. 1943. godine na arheološkom području je sagrađen bunker sa dubokim rovovima koji je služio za kontrolu obližnje prometnice. Tom prilikom veći dio kulturnih slojeva je prekopan, a zapadni zid oštećen.

1956. godine područje je ponovno devastirano gradnjom individualnog stambenog objekta. Vlasnik zemljišta na Crkvini je zakopao temelje na dijelu ruševina bazilike i grobne komore, a kasnije o tome izvijestio nadležne institucije. Iste godine poduzeti su istraživački i konzervatorski radovi.

2. Opis dobra

Bazilika je u osnovi izduženi pravokutnik dimenzija 15,45 x 19,72 m, Orijentacija je uobičajena: istok-zapad. Sastoji se od predvorja (dim. 10,67 x 4,20 m) i lađe koja se u prostoru prezbiterija širi u krila i završava polukružnom apsidom sa subselijama. Na južnom zidu predvorja je ulaz u dvije povezane prostorije nepoznate namjene. Slična prostorija je na suprotnoj strani, s tim što se u nju ulazilo iz sjevernog krila. Sjeverni bočni zid je duži od južnog i zajedno sa apsidom zatvara manju prostoriju u koju se također ulazilo iz sjevernog krila.

Između lađe i presbiterija stajala su dva stupa, vjerojatno od trijumfalnog luka oltarske pregrade. Od sjevernog stupa sačuvana je samo baza, a od južnog i dio korpusa. Baza se sastojala od plinte dužine 62 cm, a umjesto torusa i trohilusa ka korpusu je izveden samo konični prelaz. Baza i donji dio korpusa izvedeni su od jednog komada kamena. Ova pojava je karakteristična za građevinarstvo V i VI stoljeća.

Temelji bazilike zidani su od kamena koji je polagan u nekoliko redova jedan iznad drugog. Za zidove je korišten riječni oblutak i kamen iz obližnjeg kamenoloma. Samo poneki kamen je grubo pritesan. Kamenje nije položeno u precizno odmjerenim slojevima, a mjestimično je okrenuto i uspravno. Za uglove i dovratnike između dvije južne prostorije korišteni su blokovi sedre. Debljina zidova iznosi 60 cm, izuzev južnog dijela zapadnog zida koji je debeo 50 cm. Žbuka kojom je zid vezan sadrži vapno i usitnjenu sedru. U donjem dijelu unutrašnjeg zida apside sačuvan je dio žbuke, uredno obrađene površine i bez finalnog premaza. Žbuka je sadržavala velike količine vapna i nešto pijeska. Pripadala je prvobitnoj građevini koja je imala 57 cm nižu podnicu od one koja je zatečena prilikom iskopavanja. U unutrašnjosti apside, kao i sa njene vanjske strane, pronađen je veći broj blokova od sedre, dužine

između 25 i 30 cm, različite širine i debljine od 5 do 6 cm. Sudeći po obliku pripadali su nekoj zasvedenoj konstrukciji, najvjerojatnije apsidalnoj polukupoli. Širi dijelovi tih blokova su bili potopljeni u crvenu (cinober) tekućinu živinog oksida, od 6,5-8 cm. Ovaj premaz je vjerojatno imao ulogu zaštite od padavina.

Prilikom iskopavanja zatečene su dvije razine poda. Prvobitna građevina je u svim prostorijama imala samo jednu visinu poda, debljine 10 cm. Podna konstrukcija je bila slabo pripremljena, te se zbog lošeg kvaliteta potpuno raspala. Sastojala se od nanosa sedre i manjih količina vapna. U kasnijoj fazi podnica je nasuta u prostoru lađe i prezbiterija. Zatim je postavljen novi pod na cijeloj površini bazilike koji se sastojao od: kamene podloge, namaza od vapna i sedrenog pijeska (debljine 10 cm) i namaza od smjese čvrste vapnene žbuke (debljine 1 cm).

Prozori se nisu sačuvali. Pronađeno je samo nekoliko ulomaka tankog prozorskog stakla, te se ne može pretpostaviti njihov oblik i raspored u građevini.

Bazilika je vjerojatno imala drvenu stropnu konstrukciju. Debeli sloj gara od izgorjenog drveta, kojim je bio pokriven pod bazilike u vrijeme iskopavanja, navodi na zaključak da je i krovna konstrukcija bila od drveta. Nije pronađen ni jedan ulomak tegula ili imbreksa, pa se pretpostavlja da se kao pokrov koristila šindra (Đ. Basler, *Naše starine VI*, 61).

U prostoru apside pronađeni su tragovi kamenih subselia, sačuvane dužine 1,80 m. Sastoje se od dva reda kamenja vezanih žbukom. Širina klupe je 40 cm, a visina 45 cm.

Grobne komore. Unutar bazilike pronađene su četiri zidane grobne komore.

Komora I (dimenzija 2,30 x 1,65 x 1,53 m) bila je smještena u predvorju, kod ulaza u baziliku. Zidana je blokovima od sedre, pokrivena svodom i grubo ožbukana. Orijehtacija komore je sjever-jug. Na sjevernoj strani je bio natkriveni ulazni hodnik dug 1,35 m i 0,57 m širok. Na obje uzdužne strane komore su zidane kline (ležaji za mrtvace). Prilikom iskopavanja u komori su zatečena dva ukopa, oba bačena u hodnik između klina. Pored kostiju, u nanosu žbuke i zemlje, pronađeno je 6 okova od sanduka.

Komora II (dimenzija 2,30 x 1,70 x 1,59 m) nalazila se u sjeverozapadnom kutu bazilike. Zidana je sedrom i ožbukana. Komori se prilazilo preko zasvedenog otvora u zapadnom zidu. Ulazni otvor je širok 50 cm, a visok 52 cm. Kline su visoke 53 cm, široke 62 cm i u dnu komore su spojene zidom širine 50 cm. Kod ulaza su zatečene dvije stube. Na južnoj klini zidar je u žbuci ostavio trag svoje obuće, a na nekoliko mjesta se naziru i otisci koljena. Komora je bila zatvarana lijepo obrađenom pločom od muljike. U komori su zatečena dva ukopa. Kostiju su bile razbacane na klinama i u hodniku između njih. Nisu pronađeni nikakvi prilozi. Pored jednog skeleta su pronađeni okovi i ekseri kojima je sanduk bio učvršćen.

Komora III (dimenzija 2,30 x 1,65 x 1,75 m) nalazila se u jugozapadnom kutu bazilike, u manjoj prostoriji nepoznate namjene. Kline (ležaji) za mrtvace su visoke 55 cm, široke 67 cm, a između njih je hodnik širine 31 do 35 cm. U zapadnom dijelu kline su zakošene do visine od 14 cm. Ulazni otvor se nalazi 69 cm iznad poda, kvadratičnog je oblika (dim. 55 x 55 cm). U komori su zatečena četiri ukopa. Uz jedan ukop pronađena je brončana kopča od opasača, željezni stilos i nož. Kopča je na unutrašnjem

rubu i sredinom trna ukrašena sa dva niza uboda. Stilos je bio ukrašen prstenastim ispupčenjima. Pri dnu hodnika u komori je pronađen još jedan, srebrni stilos, jednostavne izvedbe i bez ukrasa.

Komora IV (dimenzija 2,30 x 1,62 x 1,69 m) sagrađena je ispod sjevernog krila transepta, u vrijeme kad je pod u lađi i prezbiteriju bio povišen. Ulazilo se iz sjeverne bočne prostorije kroz polukružno zasvedeni ulazni otvor (0,73 x 0,85 m), 60 cm iznad razine poda i dalje hodnikom, niz četiri stube. Hodnik je bio pokriven pločom (2,20 x 0,83 x 0,12 m). Po kvalitetu izrade i obliku podija za polaganje mrtvaca, ova komora se razlikuje od ostalih. Podij (2,05 x 1,16 x 0,14 m) zauzima prostor uz sjeverni i istočni zid komore. Ograđen je kamenim okvirom koji ga nadvisuje za 2 cm. U komori su zatečena tri ukopa. U sjeverozapadnom kutu pronađen je obrnuto postavljen donji dio zemljane posude. Izrađena je od vlažne mase ilovače i primjese pijeska, i samo grubo obrađena. Za izradu je korišteno lončarsko kolo, što se vidi po naglašenim rebrima u unutrašnjosti. Pečenje je tamnosive boje. Promjer dna je od 9 do 9,3 cm, visina sačuvanog dijela je 5 cm, a debljina stijena od 3,5 do 4 mm.

Na podnici u predvorju bazilike, u netaknutom kulturnom sloju, pronađen je cilindrični ulomak ohlađenog željeza iz talioničke peći. Na nekoliko mjesta pronađeni su željezni ekseri.

Tehnika gradnje bazilike, zasvedene grobne komore sa prilaznim hodnicima i pronađena kopča opasača, omogućavaju okvirno datiranje u V odnosno VI stoljeće.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Na temelju zakonske odredbe, a Rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR BiH broj: 05-365-1/66 od 12. ožujka 1966. godine u Sarajevu, lokalitet Glavica (Crkvina), ostaci Kasnoantičke bazilike u Oborcima, stavljen je pod zaštitu države.

Arheološko područje, Kasnoantička bazilika u Oborcima, nalazi se na Privremenoj listi nacionalnih spomenika pod imenom Oborci-bazilika, pod rednim brojem 201.

U Prostornom planu BiH do 2000. godine uvršten je kao spomenik II kategorije.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

1956. i 1959. godine zaštitna istraživanja izvršio Đuro Basler.

U prvoj fazi otkopani zidovi su zaštićeni tankim premazom produžene žbuke, s namjerom da se do okončanja istraživačkih radova zaštite od nepovoljnih terenskih i klimatskih uvjeta. Na južnom zidu i dijelu apside izvršena je nadogradnja u suhozidu do visine od pola metra. U drugoj fazi je izvršeno ubrizgavanje cementnog mlijeka i žbukanje spojnica. Umjesto pijeska korištena je usitnjena sedra. Teren je niveliran kako bi se osiguralo nesmetano oticanje vode.

Pokretni arheološki materijal je deponiran u prostorijama Zemaljskog Muzeja u Sarajevu.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, u prosincu 2003. godine, ustanovljeno je sljedeće:
 usljed neredovnog održavanja cijelo područje je veoma zapušteno, dobrim dijelom zatrpano zemljom i zaraslo u raslinje. Temeljni zidovi se samo mjestimično raspoznaju.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br.33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

A)Vremensko određenje

B)Povijesna vrijednost

C)Umjetnička i estetska vrijednost

iv. Kompozicija

vi. vrijednost konstrukcije

D)Čitljivost (dokumentarna, znanstvena, obrazovna vrijednost)

i. Svjedočanstvo o povijesnim mijenama

F) Ambijentalna vrijednost

ii. Značenje u strukturi i slici grada

G) Izvornost

v. Položaj i smještaj u prostoru,

H) Jedinstvenost i reprezentativnost

i. Jedinstven i rijedak primjerak određenog tipa

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura:

U toku vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1959.	Basler, Đuro, <i>Bazilika u Oborcima, Arheološka problematika i konzervatorski zahvat</i> , Naše starine VI, Sarajevo 1959.
1960.	Pašalić, Esad, <i>Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini</i> , Sarajevo, 1960.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Lidija Fekeža, magistar arheologije,

vanjski saradnik Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika